

MOOI
**NOORD-
HOLLAND**

ADVISEURS
OMGEVINGSKwaliteit

WIERINGERMEERBOERDERIJEN GEMEENTE HOLLANDS KROON

ONDERZOEKSRAPPORT WIERINGERMEERBOERDERIJEN

Inhoudsopgave

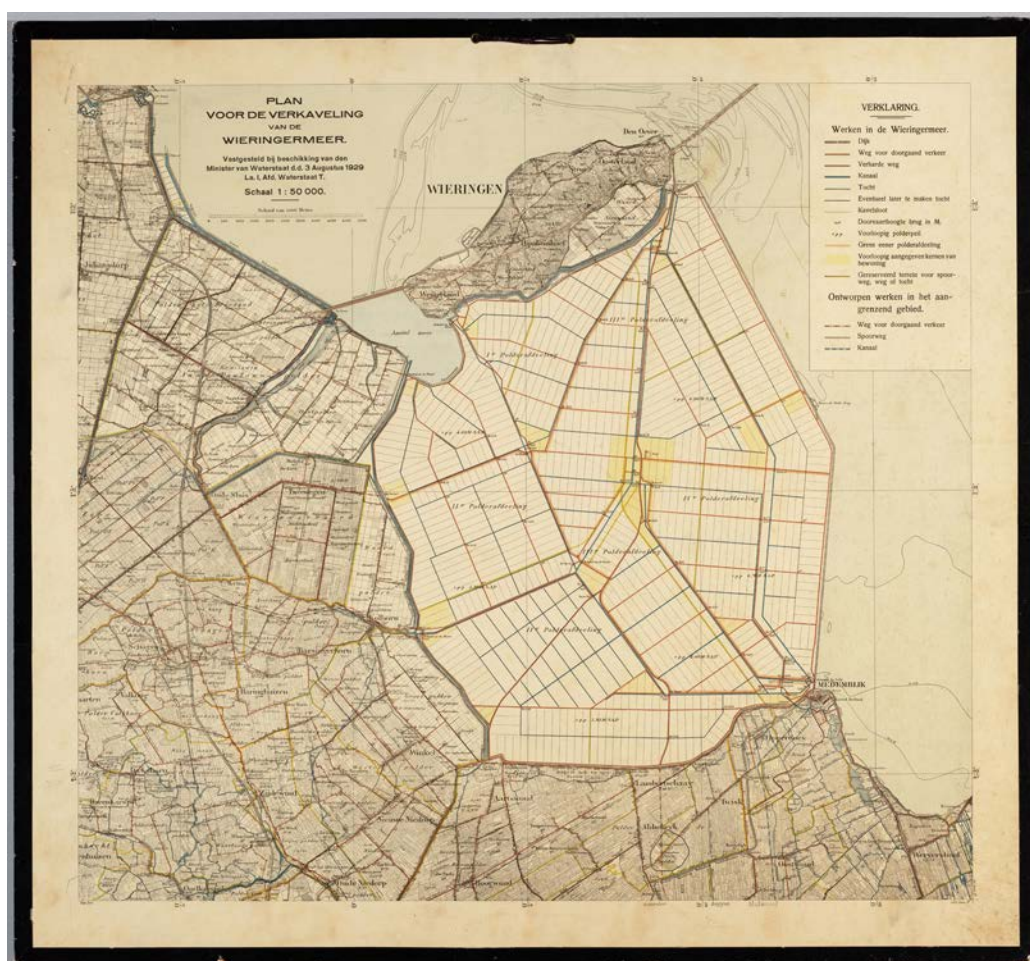
1.	Inleiding	4
1.1	Aanleiding	7
1.2	Kaders van het onderzoek	7
2.	Aanpak en oplevering	9
2.1	Stappen	10
2.2.	Techniek	10
2.3	Klankbordgroep	11
2.4	Bureauonderzoek	12
2.5	Veldwerk	12
3.	Project	13
3.1	Draagvlak en respons inventarisatie	14
3.2	Communicatie	14
3.3	Bijdrages	15
4.	Methode: waarderen op basis van de criteria	16
4.1	Stedebouwkundige/landschappelijke waarde	16
4.2	Ensemblewaarde	19
4.3	Architectuurhistorische waarde	22
4.4	Het verhaal en bijzonderheid	22
4.5	Aanmerken als communicatief interessant	23
5.	Ordes en onderverdeling	24
6.	Materialisering	28
6.1	Oplevering specifiek	30
6.2	Kleurgebruik	31
6.3	Dakbedekking	31
7.	Wieringermeerlogica	33
7.1	Wieringermeerlogica I	33
7.2	Wieringermeerlogica II	34
7.3	Nazaten	35
7.4	Boerderijnamen	35
8.	Verder onderzoek en adviezen	36
	Bronnen	38
	Colofon	39
	Projectorganisatie	39

1 Inleiding

De Wieringermeerpolder was de eerste grote drooglegging in het voormalige Zuiderzeegebied. Het droogleggen van dit gebied was noodzakelijk voor de bescherming van cultuurland en steden. De Zuiderzee vormde een groot risico. Met de aanleg van de Afsluitdijk kreeg Nederland meer veiligheid tegen overstromingen.

De drooglegging had ook een maatschappelijke en economische functie. De aanleg gaf werkgelegenheid in de jaren dertig. Nederland kampte toen met een tekort aan vruchtbare landbouwgrond. De Wieringermeer werd ingericht voor akkerbouw en veeteelt. Vooral graan, aardappelen en suikerbieten vonden er goede grond. De vruchtbare zeeklei van de voormalige zeebodem maakte dit mogelijk. De polder kwam vanaf 1931 in gebruik.

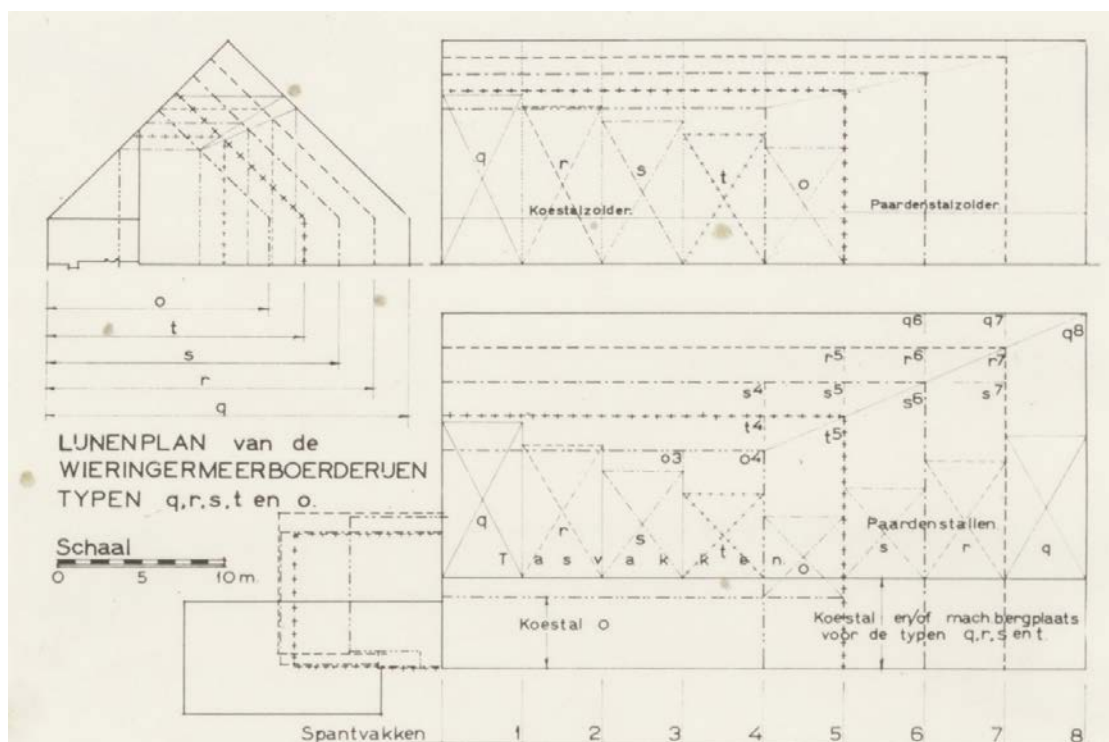
Om te testen of het mogelijk was om zo'n groot gebied in gebruik te nemen als landbouwgronden, werd eerst een kleiner gebied bij Andijk drooggemaakt. Toen deze proefpolder een succes bleek ontwikkelde de Directie Zuiderzeewerken een totaalplan. Dit plan richtte zich op grondverbetering, indeling van kavels, aanleg van waterwegen en infrastructuur. Ook de woonkernen Slootdorp, Middenmeer en Wieringerwerf kregen een planmatige opzet. Voor de ontginning werden ontginningsschuren en dubbele landarbeiderswoningen gebouwd. Om de grond geschikt te maken voor reguliere landbouw, plantte men eerst riet dat werd afgebrand en werd vervolgens een ontginningsgewas zoals koolzaad geplant en geoogst. Daarom wordt de ontginningsschuur in de volksmond 'cultuurschuur' genoemd. Daarna volgde de bouw van de Wieringermeerboerderijen. Het aantal spanten in een boerderij werd gekoppeld aan de grootte van de kavel. Zo bleef de tas- of opslagruimte in balans met de productie.

Wieringermeer verkaveling 1929; Regionaal Archief Alkmaar

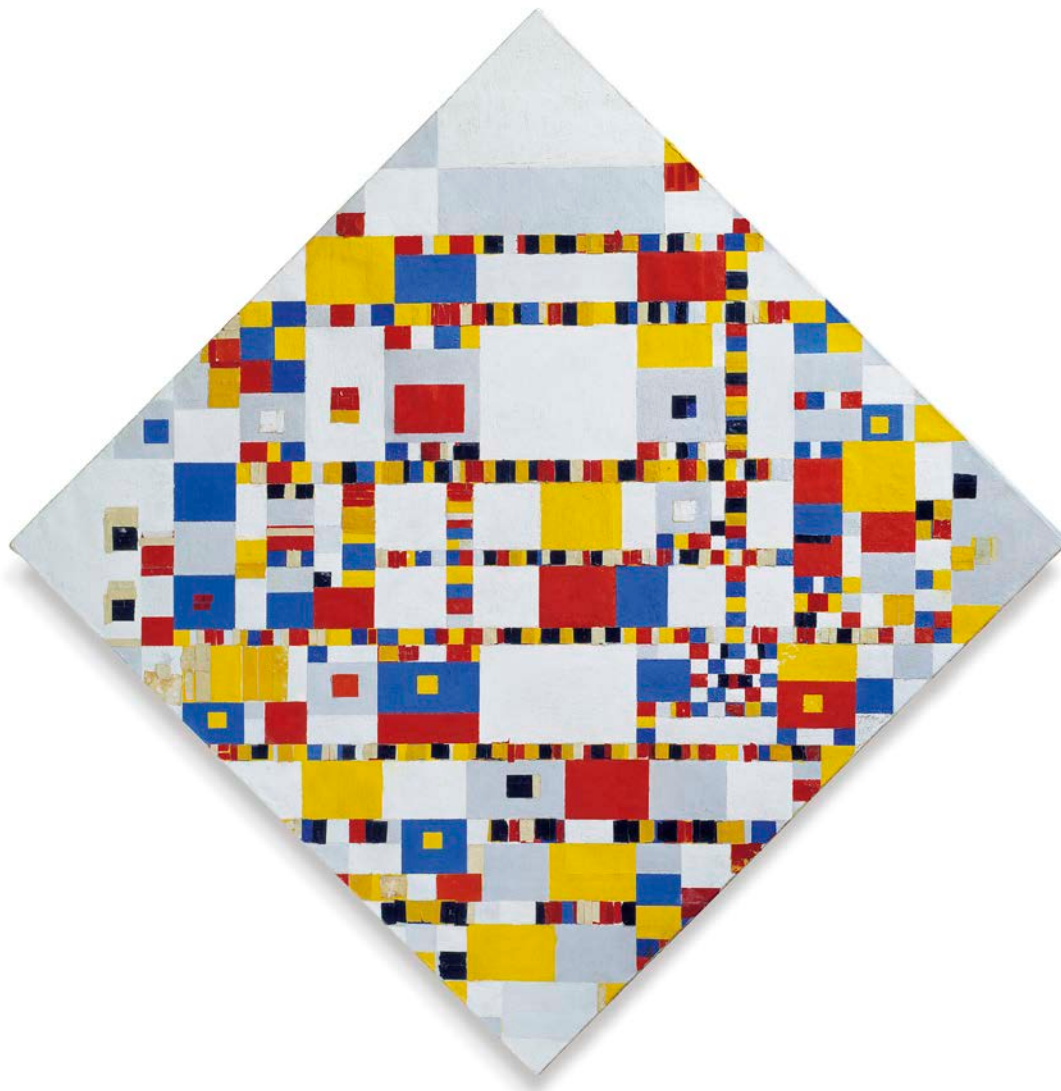
De Wieringermeerpolder was een staatsonderneming onder leiding van de Directie Zuiderzeewerken. Later stond deze organisatie bekend als De Domeinen. Er werd gekozen voor een pachtconstructie. Daarmee wilde men problemen voorkomen, zoals die in de Haarlemmermeer waren ontstaan. De selectie van pachters gebeurde zorgvuldig. Zo werd een zo hoog mogelijke opbrengst gegarandeerd. Veel boerderijen zijn later in particulier bezit gekomen van nazaten van de eerste pachters al is Rijksvastgoed nog steeds eigenaar van veel boerderijen en gronden.

Om de gronden optimaal te benutten kreeg de Wieringermeerpolder een driehoekige structuur. De vaarten vormden de hoofdassen. De kavels hadden een standaardmaat van 250 bij 800 meter. Drainagebuizen maakten deze omvang mogelijk. Smalle sloten beperkten het verlies aan grond. De kavels lagen in modules van 800 tot 1000 hectare. De erven waren één tot twee hectare groot. Boerderijen werden per straat of gebied aangebouwd en deze seriematige aanbouw geeft de Wieringermeerpolder haar identiteit. De lange polderwegen hebben vrijwel allemaal een haaks op de weg georiënteerd kavel aan de ene zijde en een parallel aan de weg gelegen kavel aan de andere zijde. Ondanks deze ogenschijnlijke uniformiteit is er enorme variëteit in de Wieringermeerpolder. Er zijn ongeveer 19 Wieringermeerboerderijtypen met hieronder weer een scala aan pachterswoningen. Type A t/m D zijn de ontginningsschuren en type E, F, G, H, J, K, M, N, O, P, Q, R, S, T, U zijn de Wieringermeerboerderijen. De typen P, S en R komen het meeste voor. De letter van de boerderijtypen staat voor het aantal spantvakken van de boerderij.

Lijnenplan. A.D. Van Eck, Hoofd Bouwkundige afdeling Directie Wieringermeer (uit Boerderijen blz. 58 nummer 73)

In april 1945 blies de Duitse bezetter een deel van de IJsselmeerdijk op bij het huidige Dijkgat. De hele polder liep onder water. De inundatie richtte zware schade aan op land en aan infrastructuur en bebouwing. Deze dramatische gebeurtenis heeft nog steeds zijn weerslag op zowel landschap als bevolking. Pas in 1947 was de hele polder weer droog. De meeste boerderijen werden hersteld naar de nieuwste inzichten en met moderne technieken. Ook dit gebeurde onder leiding van de Directie Zuiderzeewerken.

Victory Boogie Woogie, Mondriaan 1944. Kunstmuseum Den Haag

De Wieringermeerpolder; seriematig kunstwerk van variatie

Dit niet afgemaakte schilderij van Piet Mondriaan uit 1944 zou zomaar de visualisatie van de Wieringermeerpolder kunnen zijn. Ogenscheinlijk repeterende series, maar als je beter kijkt een kunstwerk van variaties in grootte, kleur en afwisseling. Zo ook de Wieringermeerpolder. Ontworpen met bewuste keuzes voor kavelgrootte en de daarbij horende modulaire boerderij, zodat alles wat van de landerijen kwam goed in de tas van de boerderij paste. Een experiment van vernuft en kunde waarbij niets aan het toeval werd overgelaten.

ONDERZOEKSRAPPORT WIERINGERMEERBOERDERIJEN

1.1 Aanleiding

De gemeente Hollands Kroon wilde graag deze bijzondere boerderijen inventariseren en waarderen om zo een gedetailleerd overzicht te krijgen van de verschillende boerderijtypen en hun huidige staat. Door deze inventarisatie kunnen zij in de toekomst mogelijk beleidsregels gaan maken om het behoud van deze waardevolle gebouwen te waarborgen zodat deze niet verdwijnen uit de Wieringermeer. Of wil ze bewoners helpen bij het beheer en behoud, net zoals nu eigenaren van stolpboerderijen hierbij worden ondersteund.

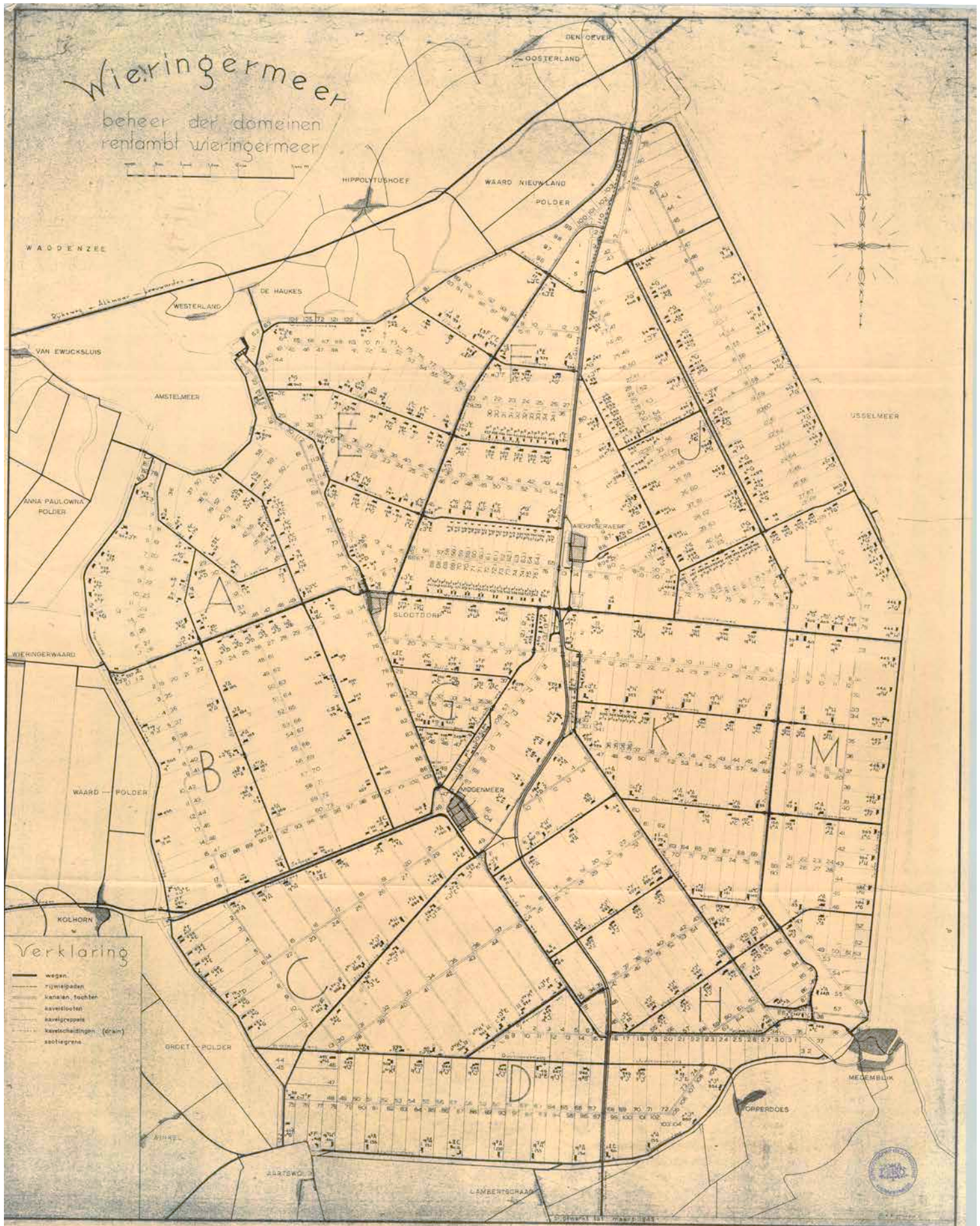
1.2 Kaders van het onderzoek

Dit rapport is het resultaat van de inventarisatie van alle Wieringermeerboerderijen in 2025. Naast het in kaart brengen van de boerderijen is er een waarderend onderzoek gedaan naar de verschillende boerderijtypen op basis van de vijf waarderingscriteria voor bouwkunst van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Alle typen van de karakteristieke Wieringermeerboerderij komen in aanmerking voor de aanwijzing als gemeentelijk monument mits de boerderij nog voldoende karakteristieke waarde heeft. Eigenaren kunnen hun boerderij kandidaat stellen voor deze bescherming en na aanwijzing tot monument aanspraak maken op de subsidieregeling voor onderhoud- en restauratiekosten aan gemeentelijke monumenten.

Wieringermeerboerderij type Q7H aan de Schervenweg

Kaart met typenummer, tasruimte en woningtype, 1943, via Historisch Genootschap Wieringermeer

2 Aanpak en oplevering

Om de collectie van ontginningsschuren, oftewel cultuurschuren, landarbeiderswoningen en de Wieringermeerboerderijen in kaart te kunnen brengen deed een onderzoeksteam van MOOI Noord-Holland bureau onderzoek en vervolgens veldwerk. Op die manier zijn alle 600 adressen gefotografeerd en is veel informatie opgehaald. De kaders van deze opdracht waren helder en sloten pandsgewijs bouwhistorisch of archeologisch onderzoek uit.

Ook zijn er tal van verdere onderzoeken mogelijk om de kennis van de Wieringermeerboerderijen verder aan te vullen en te verspreiden. Suggesties voor verder onderzoek zijn verderop in dit rapport opgesomd.

Aandachtspunten bij het interpreteren van de Wieringermeerboerderijenkaart

- De onderzoekers hebben de bouwwerken geobserveerd en gefotografeerd vanaf de openbare weg en zijn over het algemeen niet op het erf, laat staan binnen geweest (tenzij expliciet op uitnodiging van de bewoner/eigenaar);
- De onderzoekers hebben bij iedere Wieringermeerboerderij een informatiebrief in de bus gedaan;
- De Wieringermeerboerderijenkaart is een 'momentopname' van de periode mei-oktober 2025;
- De drie boerderijen die reeds als rijksmonument beschermd zijn, zijn volgens opdracht wel gefotografeerd en op de kaart vermeld, maar niet beschreven of gewaardeerd zoals andere Wieringermeerboerderijen, vanuit de gedachte dat monumenten afdoende beschermd zijn;
- Objecten die buiten de agrarische bestemming vallen van de Wieringermeerpolder in het buitengebied, zoals brugwachterswoningen en sluiswachterswoningen, zijn wel op de kaart gezet en gefotografeerd maar niet gewaardeerd;
- De beschikbare data over het bouwjaar zijn waar mogelijk gecontroleerd en geactualiseerd. Er was echter in dit onderzoek geen ruimte voor uitgebreid archiefonderzoek op pandniveau. Daarom kan het zijn dat incidenteel bouwjaar niet kloppen;
- De beleidsadviezen dienen vóór implementatie op detailniveau juridisch gecontroleerd te worden door de gemeente Hollands Kroon;
- Bij ingrijpende voorgestelde wijzigingen, zoals sloop of monumentenaanwijzing, adviseren wij eerst nader onderzoek te doen.

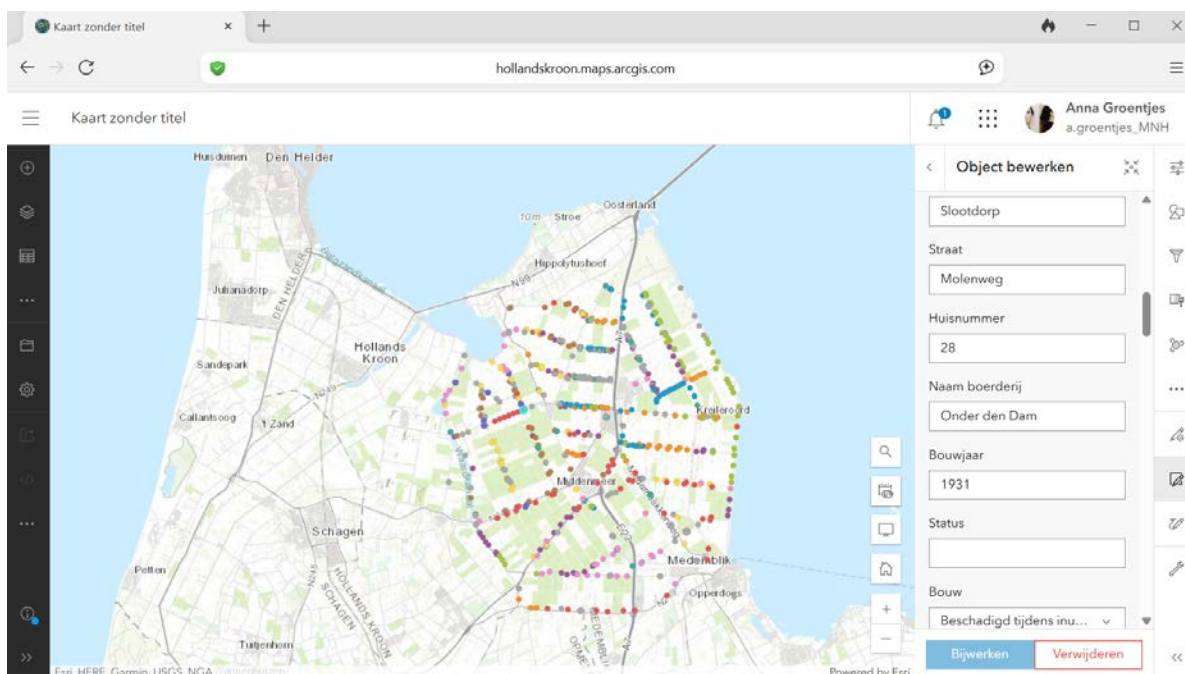
ONDERZOEKSRAPPORT WIERINGERMEERBOERDERIJEN

2.1 Stappen

Na de gunning in januari 2025 is direct begonnen met de voorbereidingen van het inventariseren en waarderen. De aanpak is als volgt samen te vatten.

Formeren onderzoeksteam

Vanuit MOOI Noord-Holland is een team samengesteld dat bestaat uit een projectleider, een senior onderzoeker met een gedegen kennis van agrarisch erfgoed, erfinrichting en het agrarisch landschap die ook het overleg deed met de afdeling ArcGis van gemeente Hollands Kroon. Eén masterstudent erfgoedstudies en architectuurgeschiedenis van de Vrije Universiteit (VU) Amsterdam liep stage bij MOOI Noord-Holland. Zij trof samen met de senior onderzoeker van MOOI Noord-Holland voorbereidingen voor het veldwerk, verzamelde bronmateriaal bij archieven en de historische vereniging, verrichtte veldwerk met de onderzoeker en vulde de ArcGis puntenkaart met ontginningschuren, boerderijen en landarbeiderswoningen.

Screenshot Collector app: Field Maps van ARcGis

2.2 Techniek

In de Collector app van ArcGIS zijn aan de laag met karakteristieke Wieringermeerboerderijen handmatig Wieringermeerboerderijen toegevoegd door de kaartlaag te projecteren op een kaart uit 1955. Hierbij zijn alle L-vormige gebouwen toegevoegd. In een later stadium bleek deze inventarisatie verre van compleet door de incorrecte aanname dat Wieringermeerboerderijen altijd L-vormig zijn. Het was noodzakelijk om alle bouwwerken op objectniveau gecontroleerd. Hierbij is gebruik gemaakt van kaarten van de Directie der Zuiderzeewerken. Vooral een kaart uit 1943 bleek bijzonder nuttig omdat deze alle typenummers vermeldt. Met gebruikmaking van opgedane kennis is het invulveld voor de veldinventarisatie aangeleverd aan de afdeling IT van de gemeente Hollands Kroon en is tijdens het project nog fijngeslepen.

2.3 Klankbordgroep

Om kritische reflectie op het project te organiseren is een brede klankbordgroep geformeerd met vertegenwoordigers van overheden, belangengroeperingen en kennisinstituten. Zie het colofon voor klankbordgroepleden.

Criteria en terminologie

Voor de start van het veldwerk zijn in overleg met de klankbordgroep de waarderingscriteria, die in de uitvraag van de opdracht waren meegegeven, aangescherpt en vervolgens vastgesteld. Verderop in dit rapport zijn de waarderingscriteria beschreven plus de systematiek van het waarderen.

Fietstocht voor de klankbordgroep langs Wieringermeerboerderijen

Slide uit klankbordgroeprepresentatie met vraag over bijgebouwen

2.4 Bureauonderzoek en bronnen

De onderzoekers bereidden het veldwerk voor door zoveel mogelijk Wieringermeerboerderijspecifieke informatie te verzamelen en in de Collector app te zetten. Door middel van Cyclomedia konden het erf en de boerderij vooraf goed bekeken worden om een eerste indruk te krijgen. Belangrijke bronnen voor het bureauonderzoek waren onder andere:

Cyclomedia, BAG, bestemmingsplannen, historische foto's, historisch kaartmateriaal, blauwdrukken en bouwtekeningen, literatuur, bestaande inventarisaties, gebiedsbeschrijvingen in de Leidraad Landschap en Cultuurhistorie en het gebiedsplan Productielandschap Wieringermeer.

Bij het verzamelen van de bronnen hebben de onderzoekers hulp gekregen van de historische vereniging, gemeenteambtenaren, belangstellenden, archieven en eigenaren en bewoners. Een volledige lijst van mensen en organisaties die aan het onderzoek hebben bijgedragen is opgenomen in de bijlage.

Archiefvondsten Regionaal Archief Alkmaar

2.5 Veldwerk

Tijdens het veldwerk werd elke Wieringermeerboerderij in zijn ruimtelijke context bekeken. De onderzoekers maakten waar mogelijk, vanaf de openbare weg drie foto's per boerderij: zij aanzicht met erf, vooraanzicht en met wegprofiel. Ook werden bevindingen op basis van de waarderingscriteria genoteerd. Bij sommige boerderijen was de begroeiing zo aanwezig dat Cyclomedia essentieel was in combinatie met gericht kijken op straat. De fotografie is in deze gevallen vaak niet optimaal.

3 Project

Belangrijk onderdeel van de opdracht was het creëren van draagvlak onder eigenaren en bewoners, de historische vereniging en andere betrokken partijen. Om dit goed te organiseren is voor de start van het project overleg geweest met de afdeling communicatie van de gemeente en is tijdens het project nog een toetsingsmoment geweest om alle respons en communicatie tot dan te evalueren en te bespreken wat zinvolle vervolgstappen konden zijn.

Voor de start van de inventarisatie is er een brief met uitleg over het hoe en waarom van het project uitgestuurd naar alle adressen in de Wieringermeerpolder buiten de drie kernen Wieringerwerk, Middenmeer en Slootdorp.

Er is een artikel verschenen in het *Noordhollands Dagblad* in april voordat de onderzoekers op pad gingen en in de eerste week van de veldinventarisatie zijn berichten verschenen op de Facebook pagina's *Parels in Hollands Kroon* en *Wieringermeer - onze polder*.

Artikel Noordhollands Dagblad

Screenshot Facebookpagina Parels van Hollands Kroon

3.1 Draagvlak en respons inventarisatie

De onderzoekers hebben belangrijke spelers en ambassadeurs van het gebied benaderd voor een oriënterend gesprek. Zo hebben de onderzoekers een dag bij het archief van het Historisch Genootschap Wieringermeer doorgebracht en is er koffie gedronken met de initiatiefnemer van de Facebookpagina *Parels in Hollands Kroon*.

Tijdens de inventarisatie deden de onderzoekers een brief in de brievenbus van de bezochte boerderijen en landarbeiderswoningen. Ook spraken zij met bewoners en passanten over de inventarisatie en het project. Meermaals werden zij binnen uitgenodigd of kregen zij per het speciaal voor dit project aangemaakte e-mailadres historische foto's of informatie toegezonden.

Ook via de gemeente Hollands Kroon kwamen er verschillende verzoeken binnen. Zo vroeg een eigenaar tevoren contact op te nemen omdat het naambord van de boerderij in restauratie was en of de onderzoekers konden langskomen nadat deze was teruggehangen.

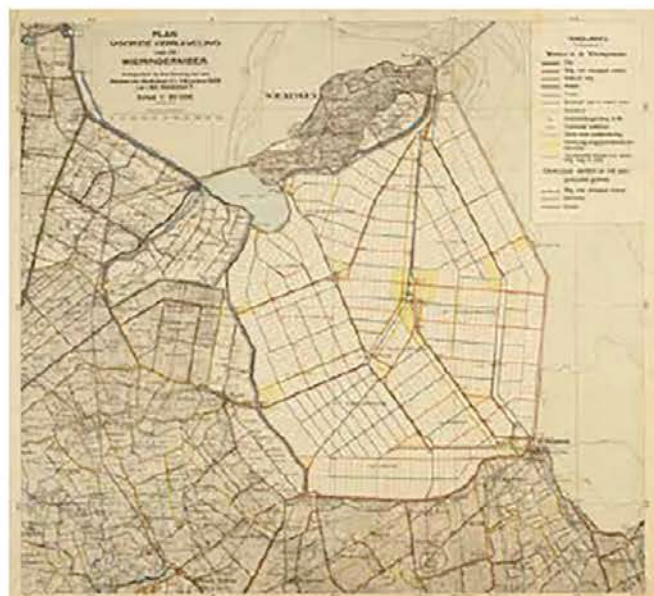
WIERINGERMEERBOERDERIJEN- INVENTARISATIE

Als u op de Noord-Hollandse Waarderingskaart voor Stolpboerderijen van Noord-Holland kijkt, is het u vast al eens opgevallen: een grote lege plek in de kop van onze mooie provincie. Heel logisch, want u kijkt naar de Wieringermeerpolder, waar stolpen vrijwel niet voorkomen. Een van de laatste droogmakertijen van Noord-Holland en een prestigeproject van formaat. Vanaf 1924 werd door de korte Afsluitdijk het eiland Wieringen vasteland en vanaf 1927 werd de Wieringermeer drooggemalen door de vernuftige gemalen Leemans en Lely.

De Directie Wieringermeer van de Dienst Zuiderzeewerken pakte de aanleg van de jonge polder buitengewoon planologisch aan. Over alle aspecten werd nagedacht. De polder werd op de millimeter uitgetekend en ook de pachters van de boerenbedrijven moesten door een strenge ballotage. Stolpboerderijen waren niet groot genoeg voor dit landbouwproject nieuwe tijd, al zijn er toch twee te vinden in de polder. Het werden Wieringermeerboerderijen. Groot, robuust en stoer zoals de polder.

Anno 2025 is de polder nog opvallend gelijk aan 1955, zelfs na de onderwaterzetting door de bezetter. Al zijn er ook grote verschillen. De datacentra en windmolens hebben hun plek ingenomen naast de stoere Wieringermeerboerderijen en veel boerderijen zijn nu in eigendom. Gemeente Hollands Kroon wil inventariseren hoeveel van deze bijzondere agrarische gebouwen er nog zijn. In 2025 vindt een inventarisatie plaats zodat de lege plek op de kaart opgevuld kan worden met kennis over de unieke Wieringermeerboerderijen en hun bijzondere erven. De inventarisatie zal worden uitgevoerd door MOOI Noord-Holland met ondersteuning van een klankbordgroep met onder andere Het Historisch Genootschap Wierin-

germeer, de Vrije Universiteit en LTO Noord als deelnemers. Voor meer informatie: www.hollandskroon.nl/erfgoed/wieringermeerboerderijen.

AG

- ^ Plan voor de verkaveling van de Wieringermeer, 1929. [Regionaal Archief Alkmaar]
- < Boerderij Schelpenbolweg 19 te Slootdorp. [Historisch Genootschap Wieringermeer]
- ✓ Wiepen binden aan de Amsteldiepdijk in 1920. [Historisch Genootschap Wieringermeer]

3.3 Bijdrages

Familie Hiddink, Slootdorp

Rien Hoekenga, Wieringerwerf

René Commandeur, Wieringerwerf

Ico Spriensma, Slootdorp

Monique Besseling, Wieringerwerf

Monique Dieleman, Slootdorp

Marthisca Lont-Hekkema, Slootdorp

Familie Kielstra, Wieringerwerf

Familie Zijlmans, Wieringerwerf

Coen en Margriet Knook, Middenmeer

Rein Koolen, Wieringerwerf

Bezoek archief Historisch Genootschap Wieringermeer

4 Methode: waarden op basis van de criteria

Om de inventarisatie te structureren is besloten deze volgens de landelijk toegepaste structuur van de RCE (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed) uit te voeren. De RCE hanteert een systematische aanpak bij het waarden van stedenbouwkundige waarden, gericht op het onderbouwen van de cultuurhistorische betekenis van stedelijke gebieden. Deze aanpak bestaat uit een historische en typologische analyse van de ruimtelijke structuur, gevolgd door een waardestelling op basis van criteria, zoals cultuurhistorische waarde, ensemblewaarde, architectonische kwaliteit, belevingswaarde en gaafheid.

In orde van groot naar klein is de landschappelijke en stedenbouwkundige waarde, de ensemble waarde en architectuurhistorische waarde beschreven en gewaardeerd. Als aanvullende categorieën is de categorie bijzonderheid toegevoegd. Ook is er een categorie communicatief interessant toegevoegd waarin objecten aangevinkt kunnen worden waarnaar in de toekomst meer onderzoek naar kan worden uitgevoerd of waar een interessante ontwikkeling plaats vindt.

Bouwjaar zijn gebaseerd op diverse verifieerbare bronnen. De bouwjaar van de ontginningsschuren zijn ontleend aan het overzicht in 'Boerderijen' bladzijde 63. De datering van de dubbele landarbeiderswoningen zijn overgenomen van de historische kaart uit 1943. Het Regionaal Archief Alkmaar was een belangrijke bron voor bouwvergunningen, waarmee enkele Wieringermeerboerderijen specifiek gedateerd konden worden. Verder komen specifieke bouwjaar uit een overzicht van kaveluitgifte in 'Wording en Opbouw' bladzijde 791 t/m 803. Bij geen specifieke gegevens is het BAG register aangehouden, geduidt als BAG bouwjaar.

4.1 Landschappelijke en stedenbouwkundige waarde

De Wieringermeer wordt omkaderd door dijken. Met name de IJsselmeerdijk over de volledige lengte van de polder is een ruimtelijke drager met uitzicht over het IJsselmeer. Opvallend genoeg zijn de twee dijkmagazijnen de enige bebouwing op de dijk. Deze karakteristiek gebouwen zijn uniek en een tastbare herinnering aan het beschermen en onderhouden van de dijk.

Middenmeer, Slootdorp, Wieringerwerf en Kreileroord zijn gesitueerd op kruispunten van kanalen en wegen. Elk dorp heeft een eigen sfeer en karakter. Kerken, scholen en andere bijzondere gebouwen kregen een belangrijke plaats op een kruispunt of hoekpunt van een dorp.

Om de gronden optimaal te benutten was de hoofstructuur van de Wieringermeerpolder driehoekig. De vaarten vormden de hoofdassen. De kavels hadden een standaardmaat van 250 bij 800 meter. Drainagebuisen maakten deze omvang mogelijk. Smalle sloten beperkten het verlies aan grond. De kavels lagen in modules van 800 tot 1000 hectare. De erven waren één tot twee hectare groot. Seriematige aanbouw geeft de Wieringermeerpolder haar identiteit. De lange polderwegen hebben vrijwel allemaal een haaks op de weg georiënteerd kavel aan de ene zijde en een parallel aan de weg gelegen kavel aan de andere zijde.

Belangrijkste karakteristieken

- Zorgvuldige driehoekige ontwerp met de rechtlijnige kanalen, vaarten, verbindingswegen en laanbeplanting als dragers van het landschap;
- Grote openheid van het polderlandschap met ruime zichtlijnen;
- Seriematige bouw van boerderijen en bijgebouwen met aan één zijde van de weg de kavels haaks op de weg ontworpen en aan de andere zijde parallel aan de weg ontworpen;
- Windmolenrijen zijn geplaatst aan de uiteinden van de kavels.

Landschapsarchitect J.T.P Bijhouwer maakte het beplantingsontwerp van de Wieringermeer. De erfbeplanting rond de boerderij zorgde voor een groeneiland in het open landschap. In de woongebieden was er ruimte voor sierbeplanting. De bomenrijen om de dorpskern heen moesten zorgen voor luwte, schaduw en dienden als buffer tegen de zeewind. Op percelen die niet gemakkelijk of efficiënt waren te beheren, zogenaamde overhoeken, werden ook bomen aangeplant. De dorpsbosjes zijn nog goed te herkennen aan de Slootweg.

Op de grond die ongeschikt bleek voor de landbouw werd in 1934 door Staatsbosbeheer het Robbenoordbos aangeplant. Het naastgelegen Dijkgatbos is ontstaan na de door het terugtrekkende Duitse leger veroorzaakte dijkdoorbraak in 1945. Door de kracht van het water is het onderliggende dekzand omhoog gespoeld waardoor het gebied niet meer geschikt was voor de landbouw. Op de plek waar de dijk ter ontploffing is gebracht, zijn twee wielen ontstaan.

De boerderijen die ter hoogte van deze wielen stonden, zijn niet meer teruggebouwd. Op de plaats staat tegenwoordig het monument en uitkijkpunt *Gat in de dijk*. Het monument is een blijvende herinnering aan de ontploffing van een deel van de dijk langs het IJsselmeer tijdens de Tweede Wereldoorlog.

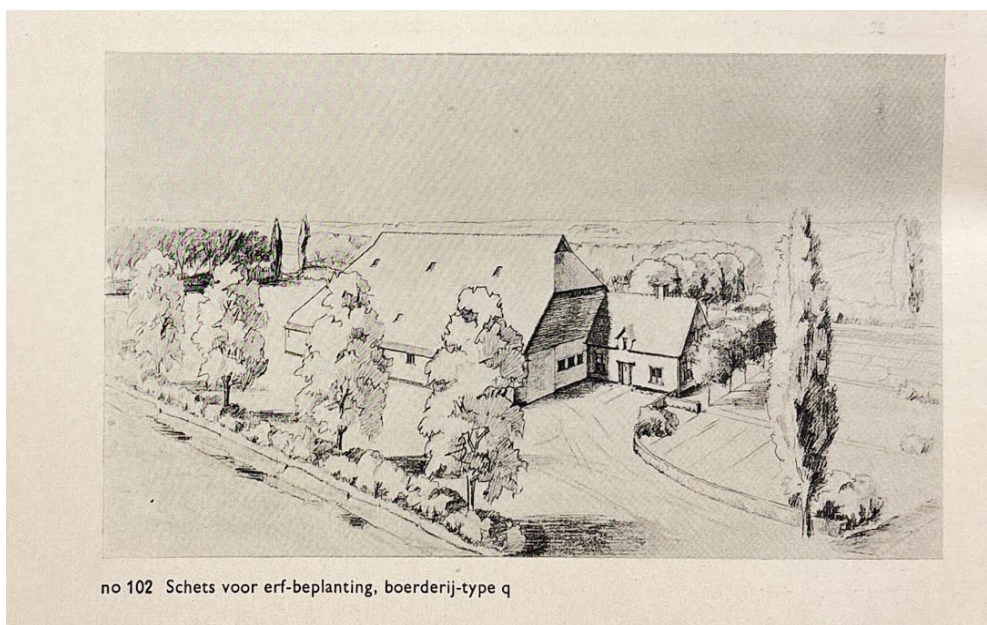

Zicht op monument Gat in de dijk

4.2 Ensemblewaarde

J.T.P Bijhouwer maakte voor ieder Wieringermeerboerderijnerf een specifieke indeling voor de functie van het agrarische bedrijf. Het erf moest voldoen aan een aantal eisen waarvan de belangrijkste was dat er voldoende ruimte op het erf en de toerit was voor het vervoeren van mest, , zaaigoed en oogst en de noodzakelijke bewegingen van de landbouwmachines. Daarnaast moest het erf genoeg bergruimte hebben. Aardappelen, pulp en mangelwortelen moesten worden ingekuild en mest moest worden opgestapeld. Bij een veehouderij is een kleine weide binnen de begrenzing van het erf of direct aansluitend zeer welkom. Op zwaardere grond werd op dit weidje lucerne gezaaid als vers groenvoer voor de paarden. Het erf kreeg ook een kleine boomgaard met onderbeplanting van bessen en een gunstig geplaatste moestuin.

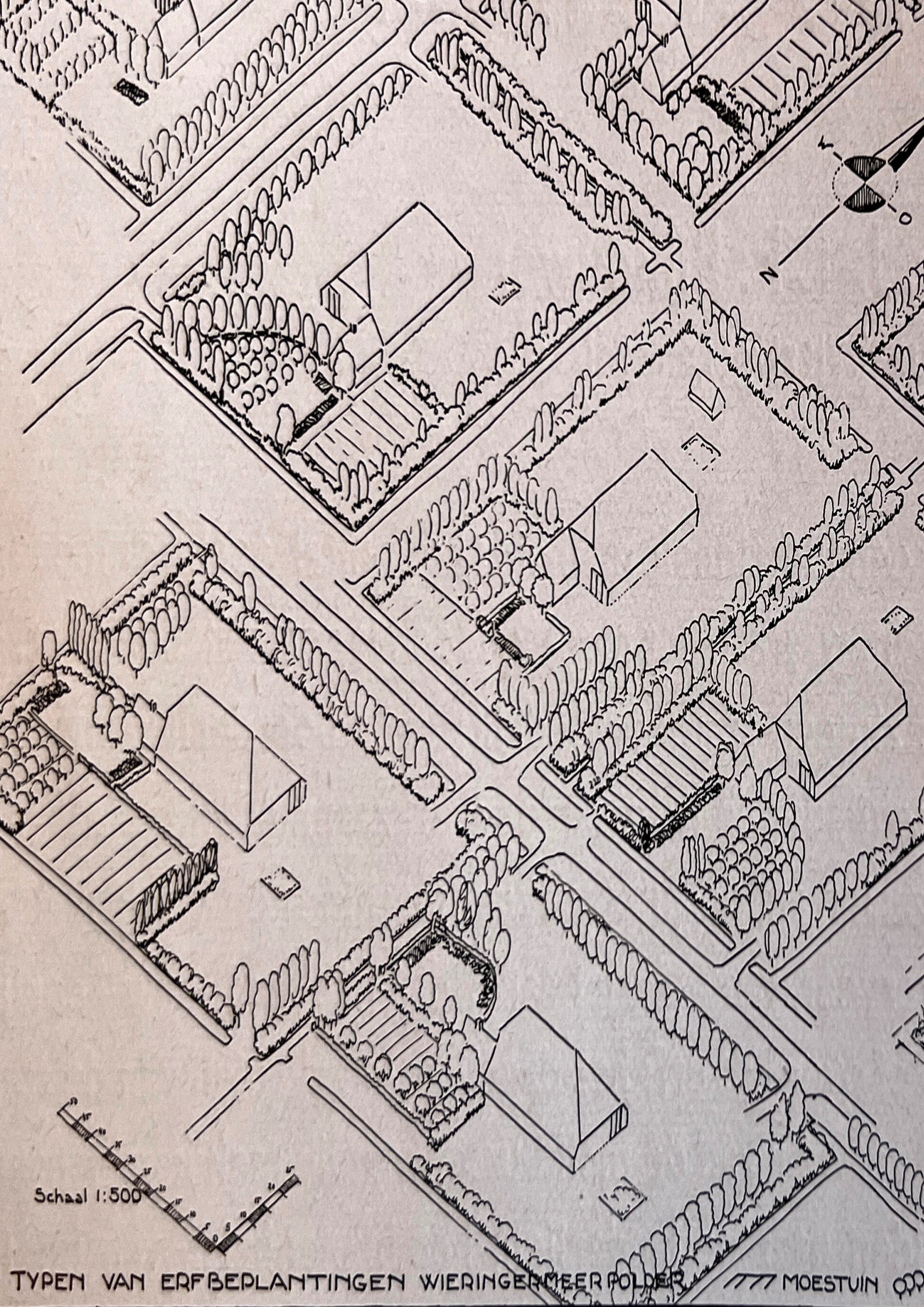
Ieder Wieringermeererf heeft een boomsingel. Onontbeerlijk in de open polder die de Wieringermeer is. Bij het ontwerpen van de erven is rekening gehouden met de meest voorkomende windrichting: zuidwest. Het voorjaar heeft een vrij hoge frequentie van schrale oostenwind en het najaar bood stormen van alle windrichtingen. Zuiderwind werd als het minst hinderlijk ervaren en daarom is de zuidzijde van het erf meestal open gelaten. Zo heeft de pachterswoning, die vaak aan deze zijde van de boerderij is geplaatst ook open zicht over de landerijen.

Schets erfbeplanting uit Boerderijen, K. Limperg, blazijde 80

Belangrijkste karakteristieken

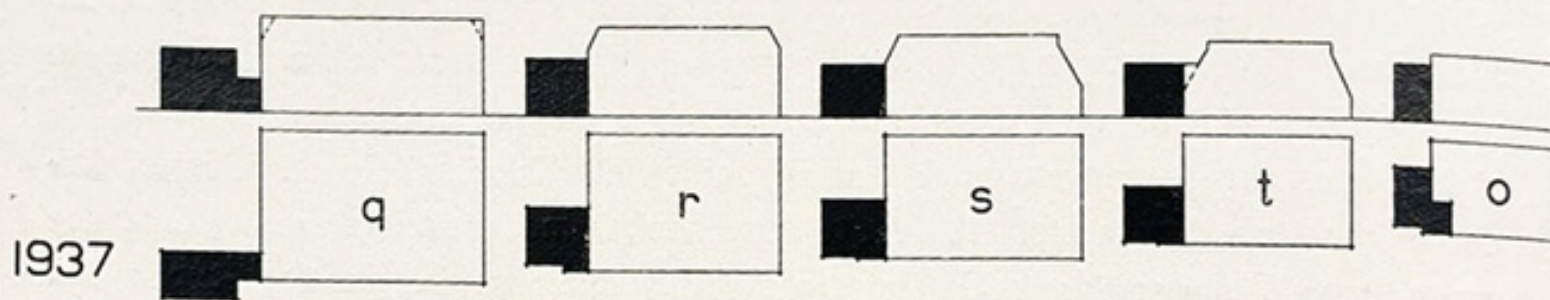
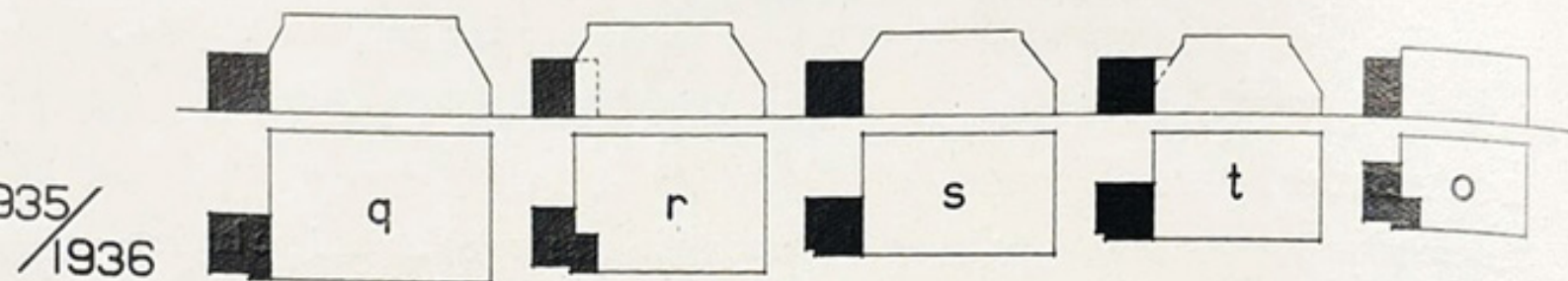
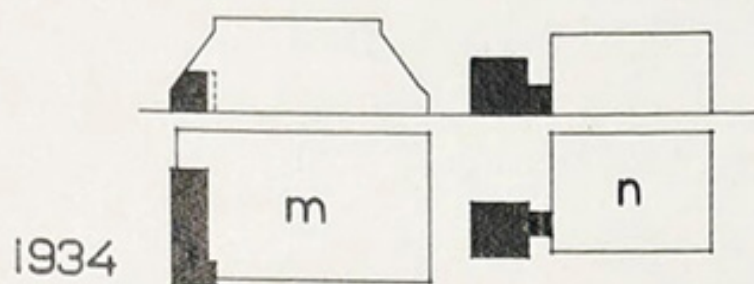
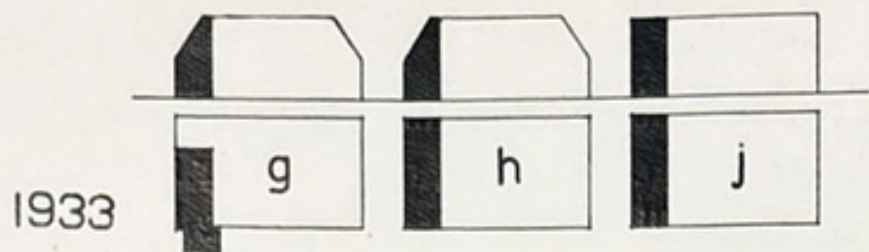
- Boomsingel aan drie zijden en kavelsloten rondom;
- Eén opgang aan wegzijde en eventuele opgang achterland;
- Erfhiërarchie met voor de pachterswoning tuin en al naar gelang de ligging van het erf, de moestuin en achter de boerderij het utilitaire verharde werkerf met bijgebouwen als jongveestal, varkensschuur en kapschuur;
- Streekeigen beplanting, zoals els, populier met meidoorn

Schaal 1:500

TYPEN VAN ERFBEDPLANTINGEN WIERINGERMEER POLDER

MOESTUIN

no 69 Ontwikkeling van de Wieringermeer boerderij-typen

4.3 Architectuurhistorische waarde

De boerderijen werden ontworpen door de Bouwkundige-afdeling van de Wieringermeerdirectie. Het ontwerp van de nieuwe boerderijen kreeg eigenschappen van de Friese, de Saksische, de Noordhollandse typen en de boerderijen op de Zuidhollandse eilanden. Deze typen pasten in de keten van boerderijtypen langs de kust van Zeeland tot Denemarken. De Wieringermeerpolder kent twee grote ontwikkelingsfasen. De eerste fase na de drooglegging, startend met de ontginningsschuren en de dubbele landarbeiderswoningen en vervolgens de boerderijen. Na de inundatie van april 1945 volgde de tweede fase met de grote hersteloperatie.

Ondanks de ogenschijnlijke uniformiteit is er bijzonder veel variatie in de Wieringermeerboerderijen. Sommige aanpassingen zijn van pragmatische aard. Zo bleek al snel dat de jonge instabiele polderbodem niet geschikt was voor een boerderij en pachterswoning onder één kap omdat scheuren ontstonden door het verschillend verzakken. In de loop van 1934 werden er hierdoor alleen nog maar Wieringermeerboerderijen gebouwd met een gekoppelde pachterswoning.

Er zijn naast ir. D. W. Lörentz en architecten als Granpré Molière en Lürsen geen architecten bekend die de Wieringermeerboerderijen hebben ontworpen voor de Wieringermeerdirectie, met uitzondering van één architect; de architect Jan Jans uit Almelo die verantwoordelijk was voor twee naar stolpboerderij vormgegeven boerderijen aan de Schelpenbolweg.

Belangrijkste karakteristieken

- Gaafheid van type boerderij en pachterswoning in vergelijking met de oorspronkelijke bouwtekeningen;
- Post inundatie elementen die seriematig zijn toegepast;
- Lagere waardering bij boerderijen die inmiddels een woonfunctie hebben, vaak ook door elementen als daklichten en meer gevelopeningen.
- Als de boerderij nog alle Schokbetonnen ramen heeft, is dit aangegeven met de zin: 100% Schokbeton.

5.4 Het verhaal en bijzonderheid

Bij sommige boerderijen is een bijzonder verhaal te vertellen. Omdat er een vliegtuigcrashlocatie vlakbij het erf aanwezig is of omdat er een belangrijk persoon heeft gewoond. Deze cultuurhistorische elementen zijn belangrijk voor het verhaal van de Wieringermeerpolder en zijn opgenomen als bijzonderheid. Voor iedere bijzonderheid 1 punt.

In sommige gevallen is er een bijzonderheidspunt gegeven voor de zeldzaamheid van het boerderijtype. Zoals de stolpboerderijvormige boerderijen aan de Schelpenbolweg, waarvan maar twee exemplaren zijn gebouwd.

Crashlocatie Noorderdijkweg van een Amerikaanse B-24 bommenwerper

4.5 Communicatief interessant

Als een boerderij of de bedrijfsvoering communicatief interessant is, is dit aangegeven met een ja in het vakje communicatief interessant. Bij deze boerderijen zijn de bewoners bijvoorbeeld zeer goed onderlegd in de geschiedenis van het bedrijf van eerste pachter tot aan kleinkinderen die nu actief zijn op de boerderij of is er interessante innovatieve bedrijfsvoering, zoals de aanleg van een voedselbos.

Ook Wieringermeerbewoners die ingestuurd hebben via Wieringermeerboerderijen@mooinoord-holland.nl zijn een interessante doelgroep om te benaderen. Zij mogen als ambassadeurs zeker op het schild gehesen worden.

5 Ordes en onderverdeling

Om tot een onderverdeling te komen zijn alle ontginningsschuren, boerderijen en dubbele landarbeiders woningen gewaardeerd op landschappelijke en stedenbouwkundige waarde, ensemblewaarde en architectuurhistorische waarde met een waardeverdeling van 1 tot en met 5, waarbij 1 staat voor de laagste waarde en 5 voor de hoogste. Met behulp van een goede verdeelsleutel komt daar een orde uitgerold.

De onderzoekers zijn gestart aan de westzijde van de Wieringermeerpolder waar de schade door de inundatie het minst was en werkten volgens de historische kavelsectieindeling de polder door; van sectie A tot en met sectie L. In april werd gestart met sectie A en in november werd de inventarisatie afgesloten met sectie L.

De dubbele landarbeiderswoningen zijn structureel lager gewaardeerd dan de ontginningsschuren en boerderijen als gevolg van hun ondergeschikte rol in de structuur van de Wieringermeerpolder.

De eerste geïnventariseerde objecten zijn aan het einde van de inventarisatie nogmaals bezocht om de eerste waardering te ijken met de ontwikkelde methodiek. Ook zijn er andere ervaren inventaristoren meegeweest gedurende de inventarisatie om te toetsen of de waardering volgens de standaard is gedaan.

Overkoepelende inzichten

- In landschappelijk/stedenbouwkundig opzicht konden de onderzoekers stellen dat vrijwel alle ontginningsschuren, Wieringermeerboerderijen en dubbele landarbeiderswoningen van belang zijn. Zelfs deze die voor een belangrijk deel ingebouwd zijn geraakt in de bebouwde kom, zijn door hun afwijkende maat nog markant te noemen in het stedenbouwkundige weefsel van het dorp. Daarmee kunnen we stellen dat geen enkele van deze agrarische gebouwen zonder goede reden uit het landschap/het stedenbouwkundig weefsel zou moeten verdwijnen;
- Het seriematig bouwen is kenmerkend voor de Wieringermeerpolder. Boerderijen die in serie zijn gebouwd, krijgen hierdoor automatisch de hoogste landschappelijke/stedenbouwkundige waardering. Ook staat genoteerd dat de boerderij onderdeel uitmaakt van een serie en wordt dit verder toegelicht;
- Objecten kunnen nog aanvullende waarde hebben door Wieringermeerlogica I en II (zie voor meer over dit begrip op pagina 29);
- Erven die hun agrarische functie hebben verloren, zijn structureel lager gewaardeerd dan de erven die nog een agrarische functie hebben.
- Tijdens het veldwerk hebben de onderzoekers tal van agrarische gebouwen aangetroffen waarvan het kansrijk is om ze verder te onderzoeken op monumentale waarden. Deze monumentale waarden betreffen vaak het samenspel tussen de ligging in het landschap, de stedenbouwkundige setting, een erfindeling die karakteristiek is, de architectuur en de cultuurhistorie;

Landschappelijke en stedenbouwkundige waarde: karakteristieke boomsingels

- Boerderijen die inmiddels een woonfunctie hebben, zijn structureel lager gewaardeerd dan boerderijen die nog een agrarische functie hebben;
- Bij de architectuurhistorische waarde, is vooral de gaafheid een aspect dat de waardering hoger deed uitvallen. Hierbij rekening houdende met pré en post inundatie-elementen;
- Tijdens de waardering is de onderhoudsstaat van de objecten niet meegenomen in de waardering. Al blijkt wel dat veel objecten met achterstallig onderhoud, hoog scoren op architectuurhistorisch gebied omdat er weinig aanpassingen zijn;
- Objecten kunnen nog aanvullende waarde hebben door bijzonderheden, bijvoorbeeld zeldzaamheid of een architectonisch detail (1 punt voor iedere bijzonderheid) en Wieringermeerlogica I en II;
- Stapelen van punten werkt niet optimaal. Het komt vaak voor dat Wieringermeerboerderijen die op één van de criteria door de onderzoekers hoog werden gewaardeerd, niet zo veel punten hebben gekregen op andere criteria en daarmee in de verkeerde orde terechtkomen. Vooral boerderijen die op architectuurhistorische waarde met 5 punten waren gewaardeerd, zouden dan vaak niet goed uit de verf komen;
- Het verhaal (de bijzonderheid, immaterieel erfgoed) biedt veel kansen voor beleid op het vlak van maatschappelijke bewustwording via educatie, recreatie, toerisme, draagvlakbevordering en communicatie. Enkele bijzonderheden zijn als apart veld meegenomen, zoals de boerderijnamen en of er nog nazaten van de oorspronkelijke pachters actief zijn op de boerderij.

Pas op
Ik steek over!

Orde 0

Monumentale boerderijen. Deze 3 Wieringermeerboerderijen zijn niet gewaardeerd door de onderzoekers omdat deze al een rijksmonumentale status hadden. Het gaat om de adressen:

- Molenweg 27, Slootdorp
- Slootweg 11, Slootdorp
- Noorderdijkweg 15, Weringerwerf

Orde 1: monumentwaardig.

Stedenbouwkundige/landschappelijke situering is (vrijwel) origineel, historische structuur ongewijzigd, beeldbepalende ligging, uniek of juist heel kenmerkend voor dit landschap/deze stedenbouwkundige setting.

Ensemble Wieringermeerboerderij-bijgebouwen-erf is nog helemaal historisch gezien intact en goed onderhouden, exemplarisch qua structuur en inrichting, uniek of juist heel kenmerkend voor de streek, agrarische functie nog aanwezig/nieuwe functie respectvol ingepast: zeer waardevol.

Architectuurhistorisch; hoofdvorm intact, logica zeer goed herkenbaar, agrarisch verleden goed afleesbaar, detaillering bijzonder/rijk/karakteristiek, materialen passend, monumentwaardig, zeer waardevol.

Orde 2: Wieringermeerboerderijen zijn karakteristieke/beeldbepalend

Stedenbouwkundige/landschappelijke situering goed herkenbaar, goede/redelijke zichtbaarheid, is kenmerkend voor dit landschap/deze stedenbouwkundige setting, waardevol.

Ensemble Wieringermeerboerderij-bijgebouwen-erf is goed in evenwicht, herkenbare structuur en inrichting, vrij bijzonder of juist kenmerkend, bevat bijzondere elementen, agrarische functie nog aanwezig/nieuwe functie respectvol ingepast: waardevol.

Hoofdvorm intact, logica van de boerderij goed herkenbaar, agrarisch verleden herkenbaar, detaillering nog deels origineel, materialen passend bij de streek/type, waardevol.

Orde 3: De overige Wieringermeerboerderijen

Waarbij nader onderzoek kan uitwijzen dat het een orde 2 of 1 Wieringermeerboerderij is.

Orde 4: nieuwbouw Wieringermeerboerderij

Als Wieringermeerboerderijen als uitgangspunt zijn genomen, al of niet met een moderne twist of juist als replica, vallen deze onder orde 4. Nieuwbouw zonder deze elementen is niet opgenomen in de inventarisatie.

6 Materialisering

De Wieringermeer moest “orde en rust uitstralen”: elke boerderij was onderdeel van een groter landschapsplan. De bebouwing in de Wieringermeerpolder is seriematig aangebouwd. Ondanks de ogenschijnlijke uniformiteit is er veel variatie. Van de ontginningsschuren zijn er de typen A t/m D met hun specifieke verschijningsvormen. Van de Wieringermeerboerderijen zijn er de typen E, F, G, H, J, K, M, N, O, P, Q, R, S, T, U. Deze typen hebben een variëteit aan aangebouwde pachterswoningen A tot en met H. De materialisering is in alle gevallen sober uitgevoerd door de Wieringermeerdirectie. Maar wel met een bouwkundige detaillering passend bij de periode.

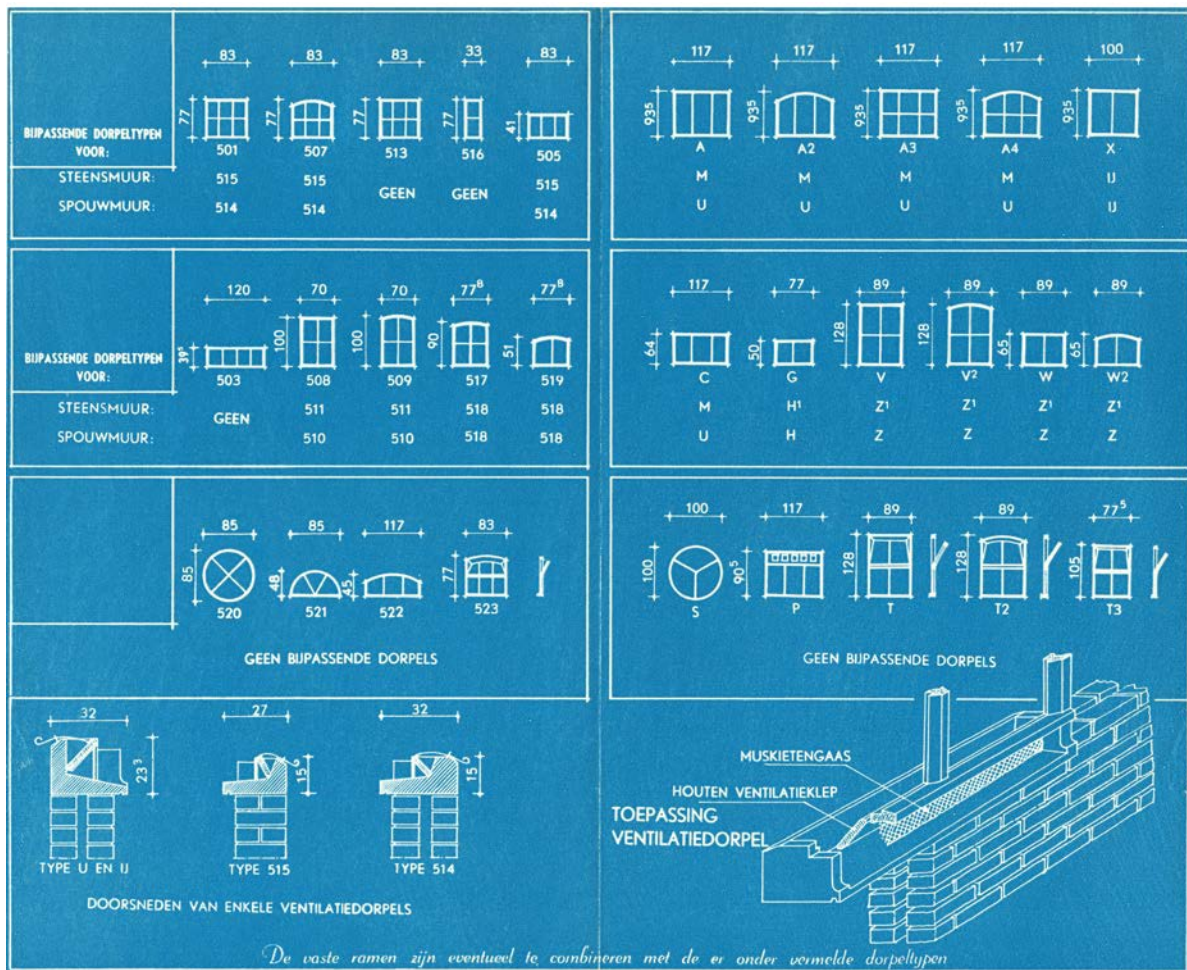
Na de inundatie moesten de herstelwerkzaamheden vlug uitgevoerd worden. Het was van groot belang dat de polder zo snel mogelijk weer rendabel was. De eerste oogst kwam al zomer 1946 van het land maar het herstel van de boerderijen en bijgebouwen liep door tot ver in de jaren vijftig.

Bij de renovatie werd veel materiaal hergebruikt. Dakpannen, bakstenen en houten delen werden opnieuw gebruikt voor de opbouw van de boerderijen. Maar de materialisering werd ook aangepast naar de nieuwste innovaties. De firma Schokbeton leverde opnieuw de nieuwste raampartijen en in sommige gevallen bleek de kapschuur op een betere locatie op het erf te staan of minder beschadigd te zijn en was deze beter geschikt als nieuwe boerderij.

De architecten gaven de boerderijen soms ook hun eigen identiteit met ‘straateigen’ detaillering. Hierdoor zijn er bouwkundige elementen aanwezig in serie die niet op de oorspronkelijke blauwdrukken zijn terug te vinden. De onderzoekers hebben deze unieke elementen waar mogelijk genoteerd. Juist deze detaillering geeft de buurt of straat haar eigen eigenheid. Want de inlaadraampjes met geschulpte windveren zijn echt een Zeugweg-dingetje en de gecanneleerde wagendeuren met taps toelopende kozijnen vind je alleen aan de Molenweg.

Mei 1945, het bergen van dakpannen aan de Kolhornerweg, Foto: Willem van de Poll, Anefo, Nationaal Archief

Brochure firma Schokbeton d.d. 1933

De firma Schokbeton speelde een bijzondere rol in de architectonische detaillering van de Wieringermeer-boerderijen. Het bedrijf, opgericht in 1932, ontstond na een toevallige ontdekking van betonwerker Gerrit Lieve; toen hij beton vervoerde in een kruiwagen met een kapot wiel merkte hij dat de trilling een verdichtend effect had op het beton.

Deze vondst leidde tot de ontwikkeling van een vernieuwende productiemethode voor prefabbeton. Dankzij deze techniek kon Schokbeton snel lichte, duurzame en zeer nauwkeurige betonelementen produceren, zoals gevelpanelen en onderdelen van schuren. Deze industriële bouwmethode sloot perfect aan bij de behoefte aan snelle en gestandaardiseerde bouw in de Wieringermeerpolder, ook tijdens de herstelwerkzaamheden na de inundatie.

In de Wieringermeer leverde Schokbeton prefabelementen voor boerderijen, stallen en schuren, waardoor agrarische bedrijven snel opgebouwd konden worden in uniforme, efficiënte vormen. De toepassing van deze betonbouw markeerde een verschuiving van traditionele naar industriële bouw, waarbij snelheid, duurzaamheid en standaardisatie centraal stonden. Zo droeg Schokbeton bij aan de karakteristieke, moderne uitstraling van het nieuwe polderlandschap.

6.1 Aanbouw of postindundatie specifieke elementen

Alkmaarseweg	Kapschuren omgebouwd tot TVar, bolvormige ornamenten bij voordeuren
Amstelmeerweg	Smal bovenlicht pachterswoning
Dolfijnweg	Vierkant kelderraam, twee ramen in wagendeuren Achtergevel boerderij met Schokbeton type V2
Groetweg	Vierruit bovenlicht boven wagendeur
Hoornseweg	Zijgevel type A Schokbeton
Klieverweg	gegroepeerde Schokbeton ramen zijgevel
Kolhornseweg	Historische dakkapel pachterswoning boven voordeur
Molenweg	Gecanneleerde wagendeur met taps toelopend kozijn
Nieuw Almersdorperweg	Kapschuren omgebouwd tot TVar bolvormige ornamenten bij voordeuren
Nieuwesluiserweg	Voorgevel boerderij houten bovenschot. Schokbeton type C
Noorderdijkweg;	Wijd uit elkaar gepositioneerde bovenlichten voorgevel boerderij, geknikte H-pachterswoning
Noorderkwelweg;	Haaks gepositioneerde zadeldakuitbouw
Oosterkwelweg;	Geelsteens metselwerk van pachterswoning en voorgevel boerderij
Oostermiddenmeerweg	Tweetal bovenlichten in voorgevel boerderij, iets uit elkaar geplaatst
Oosterterpweg	Ruitvormig raampje in houten topgevel pachterswoning, Nissenhut Voor en achterzijde boerderij Schokbeton type V2. geschulpte windveer wagendeuren
Oudelandseweg	Dakkapel boven voordeur pachterswoning
Praamweg	Achtergevel boerderij met Schokbeton type V2, 3 bovenramen pachterswoning
Robbenoordweg	Schokbeton type V2 in voorgevel boerderij
Schagerweg	Dwarsgeplaatst voorhuis met houten topgevel.
Schelpenbolweg	Drie bovenramen pachterswoning, oneven zijde V2 Schokbeton.
Schervenweg	Dakvlak zadeldak. Pachterswoning met voordeur met bovenlicht en vierkant kelderraam. Gekante bovenlichten schuurgedeelte. Geschulpte windveer boven wagendeuren. P4 boerderijen met twee ramen naast hooiluik achtergevel
Ulkeweg	Getrapte schoorsteen pachterswoning Geschulpte windveer boven wagendeur voorgevel
Waardweg	Smal centraal geplaatst raam in pachterswoning Boogvormig kelderraam
Wagenpad	Zijgevel Schokbeton type A met ventilatiedorpel
Westerterpweg;	Centraal geplaatst raam in houten topgevel pachterswoning
Wierweg	Oneven zijde, houten topgevel pachterswoning
Zeugweg	Inlaadraampjes met geschulpte windveren aan achtergevel
Zuiderdijkweg	Haaks gepositioneerde zadeldakuitbouw, gegroepeerde Schokbeton ramen zijgevel, geknikte H-pachterswoning

6.2 Kleurgebruik

Ondanks zeer uitgebreide literatuur van de Bouwkundige-afdeling van de Wieringermeerdirectie is er opvallend weinig informatie terug te vinden over het oorspronkelijke kleurgebruik op de boerderijen. Op pagina 395 in 'Wording en opbouw' is de enige aanwijzing terug te vinden: "De meest toegepaste kleuren voor het schilderwerk zijn crème en groen, terwijl de houten topgevels met bruine kleurcarbolineum zijn bestreken. Op markante punten in het landschap, zoals bij kruisingen van wegen enz., zijn enige boerderijen wit gesausd."

In alle gevallen zijn de boerderijen sober van kleurstelling. Het utilitaire karakter van de boerderij geeft weinig ruimte voor uitgesproken kleurgebruik. In de meest voorkomende gevallen zijn de wagendeuren in donkergroen uitgevoerd en de kozijnen in gebroken wit.

Bij veel boerderijen zijn de houten wagendeuren vervangen door onderhoudsarme metalen deuren of moderne garagedeuren. De kleurstelling van deze deuren is uiteenlopend van ossenbloedrood tot grijsblauw. In een enkel geval zijn er ook stiepeltekens aangebracht op de deuren, iets wat van oudsher niet voorkomt in deze regio.

Geadviseerd kleurgebruik voor wagendeuren en kozijnen:

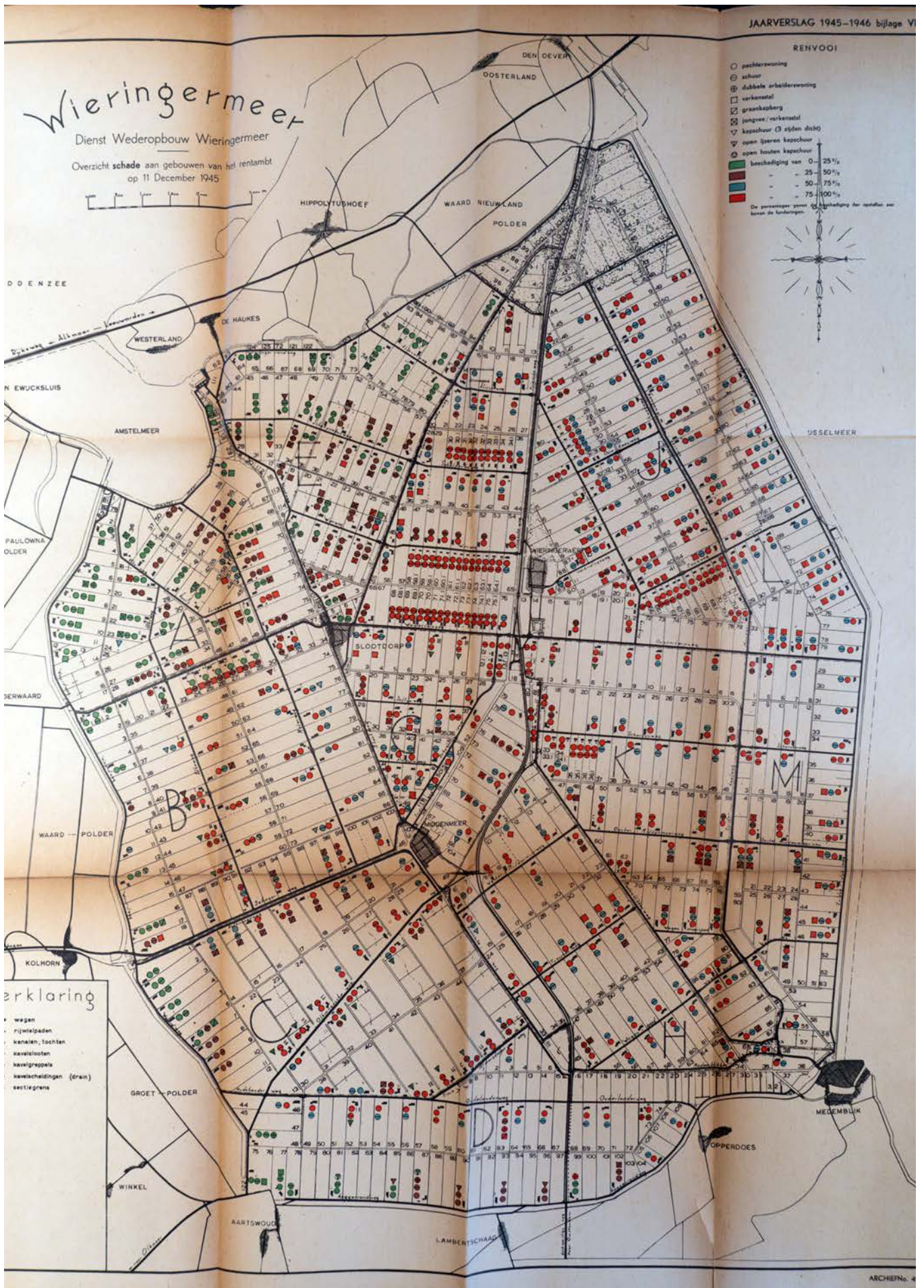

6.3 Dakbedekking

De eerste ontginningsschuren en boerderijen hadden boerderij en pachterswoning onder één rieten kap. Toen de pachterswoningen door voortschrijdend inzicht losgekoppeld werden van de schuur, kregen deze een rode dakpanbedekking van rode holle dakpan, ook wel bekend als de Hollandse pan of OVH-pan (Oude Holle pan). In latere gevallen werden ook de daken van de schuren met deze rode pannen gedekt. Dakpannen waren veel brandveiliger dan riet, en beter bestand tegen de windbelasting op de open poldervlakten.

Na de inundatie werden veel boerderijen opnieuw gedekt met geredde materialen die elders waren aangespoeld of nog deels aanwezig waren op de daken. Als er gekozen werd voor nieuwe dakpannen werden meestal rode verbeterde Hollandse pannen gebruikt voor de daken. Soms werden ook grijze varianten toegepast. In sommige gevallen werden de pannen op de schuur iets donkerder van kleur gebakken dan op het woonhuis, om vervuiling minder zichtbaar te maken.

Veel van de dakvlakken van schuren zijn inmiddels voorzien van onderhoudsarm plaatmateriaal. Na de inundatie koos men vaak voor betonnen of eternieten golfplaten. Tegenwoordig wordt vaak prefab dakelementen van bitumen of geïsoleerd profielplaat gebruikt. Het is aanbevelingswaardig bij renovatie te adviseren te kiezen voor materialisering met dezelfde kleurstelling als omringende of historische bebouwing om samenhang van de seriematige architectuur te behouden.

Schadekaart 1945 met nauwkeurige staat van beschadigde boerderijen en bijgebouwen

7 Wieringermeerlogica

Binnen de Wieringermeerpolder is de ontstaansgeschiedenis goed afleesbaar. Met ontginningsschuren op de belangrijke hoekpunten aan de vaarten en de daarna toegevoegde dubbele landarbeiderswoningen en boerderijen. Dit hebben wij geduid als Wieringermeerlogica I. Echter heeft de onderwaterzetting veel invloed op de ontwikkelgeschiedenis van het gebied die wij hebben geduid als Wieringermeerlogica II.

7.1 Wieringermeerlogica I

Wieringermeerlogica I is een complex van een ontginningsschuur, een pachterswoning en een dubbele landarbeiderswoning. In de eerste periode van de ontginning waren nog geen wegen dus al het transport vond plaats over water. Vandaar dat ontginningsschuren altijd te vinden zijn aan strategische gelegen plekken aan hoofdwaterwegen. De dubbele landarbeiderswoningen die bij de ontginningsschuur liggen, functioneerden in eerste instantie als kantoor en woning van de opzichter. Later kregen deze een woonfunctie.

De complexen hebben een duidelijke structuur en zijn vaak gespiegeld met een ander complex aan overzijde van het kanaal. In sommige gevallen is de ontginningsschuur verhuisd, zoals in het geval van de ontginningsschuur De Smidse en de Schaaf welke bij de landarbeiderswoningen Zuiderzeeweg 5 en 6 hoorden, maar is de Wieringermeerlogica nog steeds goed afleesbaar. Ook komt het voor dat de logica is aangetast door het verwijderen van de ontginningsschuur of het plaatsen van nieuwe bedrijfsgebouwen over de erfgrans heen waardoor de structuur aangetast is. Hierdoor is de waardering bij deze complexen lager dan bij complexen waarbij de historische bebouwing en structuur intact is gebleven.

De Wieringermeerlogica I complexen zijn aangegeven in een apart veld en gewaardeerd volgens gaafheid.

Voorbeeld van Wieringermeerlogica I complex waarbij de structuur verstoord is

7.2 Wieringermeerlogica II

Na de inundatie is besloten sommige zwaarbeschadigde boerderijen niet terug te bouwen en te kiezen voor een aanpassing van de kapschuur naar gesloten schuur. De stalen spanten werden in veel gevallen verlengd met houten spanten en de wanden werden dichtgemaakt om als tasruimte te dienen. De pachterswoning is daarbij zonder tasruimte in gebruik.

Deze Wieringermeerlogica II komt door de hele polder voor maar in sommige gedeeltes in serie, zoals aan de Alkmaarseweg. In de inventarisatie zijn deze omgebouwde kapschuren die wij aanduiden als TVar.

Voorbeeld van TVar Terra Nova aan de Nieuw Almersdorperweg

Daarnaast werden verschillende detailleringen seriematig aangepast naar de laatste inzichten van de tijd. Raampartijen werden bijvoorbeeld doorzonramen en dakpannen werden vervangen door de vernieuwde Hollandse pan. Deze postinundatie aanpassingen zijn aangegeven in het veld Wieringermeerlogica middels Wieringermeerlogica II.

Wieringermeerboerderij de Marnic Hoeve

In de kop van Noord-Holland ligt een bijzondere polder; de Wieringermeer. Vanaf 1927 werd met behulp van het vernuft van de Directie der Zuiderzeewerken, de hypermoderne gemalen Leemans en Lely en de noeste arbeid van vele landarbeiders deze polder gewonnen van de Zuiderzee en in gebruik genomen als akker- en veeteeltland. De pioniers van de polder kwamen uit het hele land en streken neer in de nagelnieuwe polder met haar zo kenmerkende boerderijen; de Wieringermeerboerderij. Vaak met klinkende namen zoals Goud na Zout, Marnic Hoeve, Golfzang of De Nieuwe Tijd.

← Vorig verhaal

Volgend verhaal →

onh > home > verhalen >

5 min

Landbouw met twee krallen en een storm

Thema

Leven met het water

Screenshot artikel op Oneindig Noord-Holland over de geschiedenis van de Wieringermeerpolder gekoppeld aan de geschiedenis van de Marnic-Hoeve

7.3 Nazaten

In de uitgave 'Wording en Opbouw' is een dertien pagina's lange lijst beschikbaar van eerste pachters van de boerderijen in de Wieringermeerpolder. Op veel van deze boerderijen zijn tegenwoordig nog nazaten van deze eerste pachters actief. De kleinkinderen of achterkleinkinderen zetten het bedrijf voort met de inzichten van deze eeuw. Als traditionele agrariërs, als gemengde bedrijven met een boerencamping of boerderijwinkel, of als innovatief voedselbos of ander initiatief.

De familiegeschiedenissen zijn een essentieel onderdeel van de kracht van de Wieringermeerpolder. Er is nog veel te ontdekken over de boerenbedrijven in de polder en een vervolgonderzoek of samenwerking met een verhalenplatform als Historisch Hollands Kroon of Oneindig Noord-Holland is mogelijk.

7.4 Boerderijnamen

Ook de oorspronkelijke boerderijnamen zijn terug te vinden in de uitgave 'Wording en Opbouw'. Veel van de boerderijen dragen tot op de dag van vandaag deze naam. Soms heeft de boerderij een andere naam gekregen op aanvraag van de pachter (zo hoorden de onderzoekers dat de vrouw van een pachter de oorspronkelijke naam dikdoenerij vond en werd er gekozen voor een meer sobere naam). Ook boerderijen die in latere tijd een naam hebben gekregen, zijn toegevoegd aan het databestand zodat er een compleet overzicht is van alle boerderijnamen in de Wieringermeerpolder.

Van de 483 nog bestaande boerderijen die nog aanwezig waren tijdens inventarisatie tussen april 2025 en november 2025, zijn er 190 boerderijen met een naam.

8 Verder onderzoek en tips

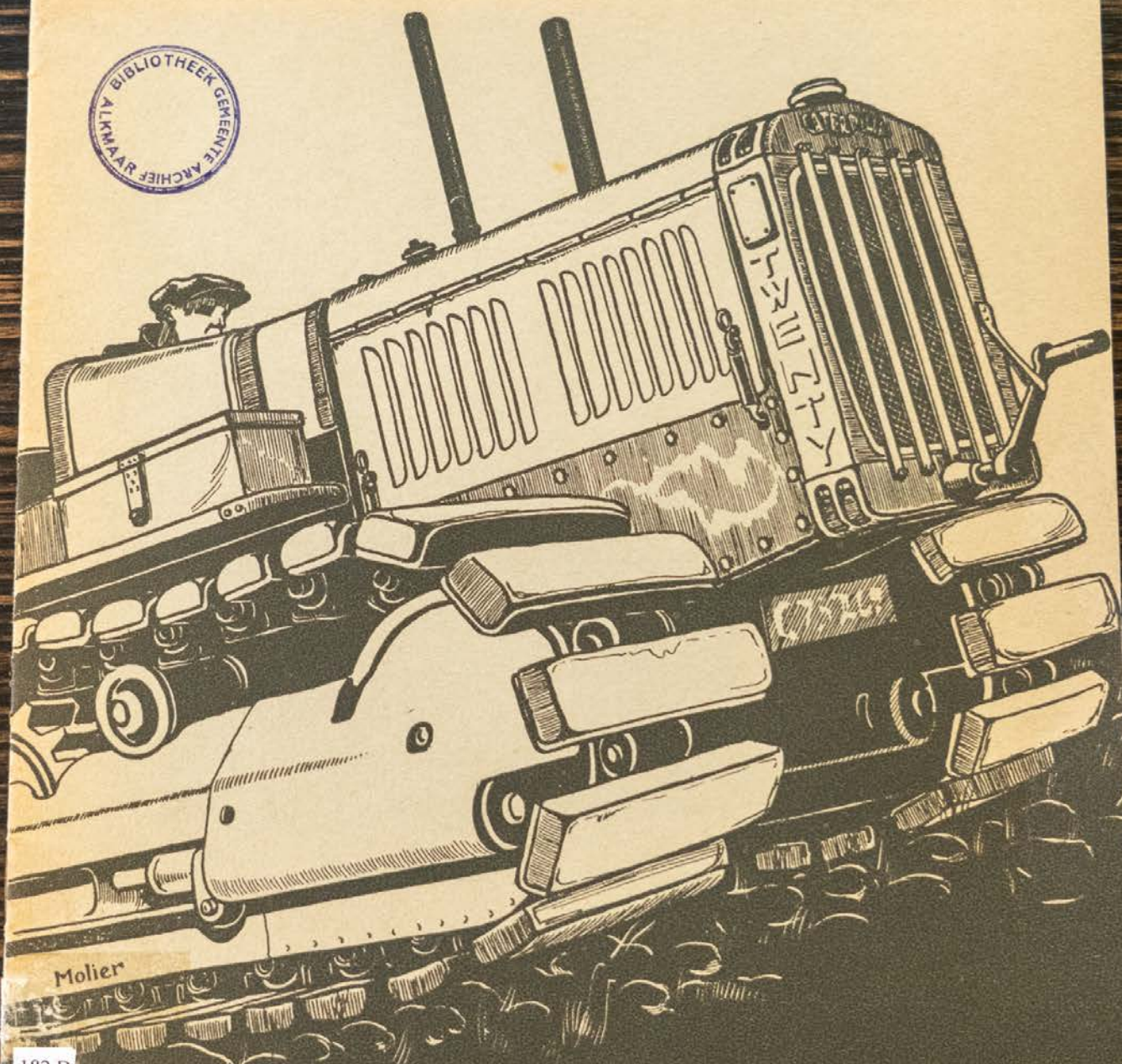
Tijdens het onderzoek en de inventarisatie kwamen veel onderwerpen naar voren die nader onderzoek verdienen. Vooral het feit dat de Wieringermeerpolder een project van de Nederlandse Staat was, waarin de drooglegging, de inrichting en de structuur, het optimale gebruik van de bodem en de keuze van het type boerderij en de benodigde tasruimte tot in detail waren gepland. Zelfs de beoogde pachters moesten passen bij de bedrijfsvoering die zij zouden gaan uitvoeren.

Een samenhangende visie vormde altijd het uitgangspunt van de Wieringermeerpolder, en juist die visie kan ervoor zorgen dat de polder toekomstbestendig blijft. Hieronder staan enkele aanbevelingen die kunnen bijdragen aan het behoud van de structuur van de Wieringermeerpolder, de Wieringermeerboerderijen en de karakteristieke bijgebouwen.

- De Wieringermeerpolder is altijd in beweging. Zo worden veel Wieringermeerboerderijen gesloopt. Vaak zijn deze boerderijen nog origineel en materialen kunnen goed hergebruikt worden. Dakpannen, Schokbeton en andere onderdelen kunnen opgeslagen worden in een materiaalbank die vrij te gebruiken is door eigenaren van andere Wieringermeerboerderijen;
- Veel Wieringermeerboerderijen hebben aan het schuurgedeelte nog de oorspronkelijke Schokbeton vensters. Een ondersteuning voor onderhoud van deze karakteristieke materialisering is passend;
- De historische varkensschuurtjes hebben geen toepassing meer, een subsidie om deze karakteristieke bijgebouwen te onderhouden, kan helpen deze te behouden;
- Een subsidie voor naambordrenovatie;
- In aanvulling op het bestaande ervenhandboek en *Meer Bomen Nu* ondersteuning bij de karakteristieke bomensingels van de Wieringermeererven. Hierbij ook aandacht voor takkenrillen voor meer comfort op het erf en de biodiversiteit;
- Wieringermeerlogica: in aanvragen objecten die in clusters bij elkaar hoorden bij de ontginning (nu meerdere adressen) als een ensemble beschouwen;
- In analogie met de stolpenlinten kunnen series Wieringermeerboerderijen als structuur aangeduid worden;
- In 2027 is het honderd jaar geleden dat de polder werd drooggemalen. Een uitgelezen moment om nog meer aan PR te doen. Verschillende media zijn inmiddels benaderd;
- Gedeeltes van het Joods Werkdorp zijn nu rijksmonumentaal: we bevelen aan de monumentale status uit te breiden naar alle Wieringermeer objecten, die oorspronkelijk bij het perceel/kavel/pachters-object hoorden;
- Subsidie en professionele hulp voor het archief van het Historisch Genootschap Wieringermeer, voor bijvoorbeeld de aanschaf van vuurvaste opbergcases voor historisch materiaal;
- Een apart 'Directie Wieringermeer'-archief 'hoekje'/archief bij het Regionaal Archief Alkmaar t.b.v. centralisatie archief Wieringermeer en bewaren van originelen;
- Excelsior Zonnewering is hoogstwaarschijnlijk de hofleverancier van de zo exemplarische zonneweringen. Dit is een verder onderzoek waard.

LA MISE EN CULTURE DU WIERINGERMEERPOLDER

182 D
34

DIRECTION DU WIERINGERMEERPOLDER
ALKMAAR 1937

1e Bron literatuur en materiaal:

Directie Wieringermeer, "Wording en opbouw van de Wieringermeer". 1955.
Limperg, K., "Boerderijen". 1938.
Stuvel, S., "Bouwen op nieuwe bodem". 1967.
Direction du Wieringermeerpolder, "La mise en culture du Wieringermeerpolder 1937", Wereldtentoonstellingsgids, Parijs 1937.
Diverse exemplaren van "Excursiegids Wieringermeer", bijlagen Bouwkundige afdeling Directie Wieringermeer, 1930er jaren.
Directie Wieringermeer, "Tien jaar Wieringermeer. Het in cultuur brengen en de sociaal-economische opbouw van de Wieringermeer". Mei 1940.
Dienst Wederopbouw Wieringermeer, "Verslag van de werkzaamheden over de periode 1945-1946." Commissie Wederopbouw Wieringermeer, 1946.
Nederlandsch Instituut voor Volkshuisvesting en Stedebouw, "Het toekomstige Landschap der Zuiderzeepolders". 1928.
Nederlandsch Instituut voor Volkshuisvesting en Stedebouw, "Het Nieuwe Land, De opbouw van de Wieringermeer". 1933.
Rijkswaterstaat, Documentnummer 153978, "Afsluiting en gedeeltelijke droogmaking van de Zuiderzee". 1936.
"Schokbeton in Boerderijbouw", firma Schokbeton, folder December 1948.

Literatuur:

Blankenstein, E. van, "Defensie- en oorlogsschade in kaart gebracht (1939-1945)". Rijksdienst voor de Monumentenzorg, 2006.
Elpers, S., "Wederopbouwboerderijen". 2018.
Lamberts, Bè, Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten., "Boerderijen – Categorieel Onderzoek Wederopbouw 1940-1965". 2007
Lenthe, G.J., Rijkswaterstaat, directie Flevoland, "Boerderijen in de IJsselmeerpolders", 1988.
Wageningen University & Research (WUR), "Geschiedenis van de inheemse malaria in Nederland".

Artikelen:

Elpers, S. M. "Het archief van het Bureau Wederopbouw Boerderijen." In Vitruvius, Onafhankelijk Vaktijdschrift voor archeologie, cultuurlandschap en monumentenzorg, 1(3). 2008.
Elpers, S. M. "Wederopbouwboerderijen." In Struinen. Van polder tot strang, 26(2), 2012.
Grift, L. v.d., "On New Land a New Society: Internal Colonisation in the Netherlands, 1918-1940." In Contemporary European History, November 2013, Vol. 22, No. 4
Hoes, O. "Inundatie van de Wieringermeer in april 1945. Reconstructie van de dijkdoorbraak en overstroming." In Tijdschrift voor waterstaatsgeschiedenis 20 (2011) 2.
Klingen, L., O. Hoes, W. Schuurmans, and J. Strijker. "Historisch onderzoek Wieringermeer met moderne technieken." In H2O / 22 – 2011.
Klompe, G.J., "De beplanting van het Nederlandse platteland: een pleidooi voor vergroening". In Nederlands Bosbouw Tijdschrift. 2000.
Kosian, M., RCE Rapportage Onderzoek Nederlands Cultuurlandschap 4, "Droogmakerijen". 2017.
Oterdoorn, Ir. D.P., Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders, folder ter begeleiding van de tentoonstelling 'Boerderijen in de IJsselmeerpolders'. 1988.
Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, "Verslag van het Platform Agrarisch Erfgoed, 'Boerderijen van de 20ste eeuw' ". 28 november 2014.
Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders, uitgave ter illustratie van de opening van het Smedinghuis, "Dr. S. Smeding". 1974.

Rijkswaterstaat directie IJsselmeergebied (RIJP), "Het tij gekeerd, Zuiderzeeproject klaar voor de toekomst". 1996.
Schimmel, A.C.M., Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders, "Inrichting en beheer van de IJsselmeerpolders". 1987.
Steenhuismeurs, "Cultuurhistorisch onderzoek Wieringerwerf", augustus 2017.
Wal, C. v.d., "In praise of common sense. Planning the ordinary. A Physical planning history of the new towns in the IJsselmeerpolders." Samenvatting full Thesis, UvG, 1997.
Wesselius, C. en M. Hoogvliet. "Achteroever Wieringermeer. Verkenning van effecten van het achteroever concept op het regionaal waterbeheer." In opdracht van Deltares, Provincie Noord-Holland. 2019.

Beleidsstukken:

Bestemmingsplan Buitengebied 2009 Gemeente Wieringermeer, projectnr. 0240433.00, revisie 27 oktober 2011.
Gebiedsplan Gemeente Hollands Kroon, Productielandschap Wieringermeer, BVR. 3 juni 2019.
MOOI Noord-Holland, Onderzoeksrapport methodiek van de Noord-Hollandse Stolpenkaart. Juli 2021.
Prachtlandschap Noord-Holland!, Leidraad Landschap & Cultuurhistorie, Ensemble: Wieringen – Wieringermeer, 2018.

Bezochte archieven fysiek of digitaal :

Regionaal Archief Alkmaar
Historisch Genootschap Wieringermeer
Het Flevolands Archief
Nationaal Archief
Vrije Universiteit – bibliotheek collectie
Het Nieuwe Instituut
Noord-Hollands Archief
Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed - Beeldbank
Zijper Museum
Meertens Instituut
Museum Oud Anna Paulowna
Stadsarchief Amsterdam (i.v.m. tentoonstelling Stedelijk Museum in 1935 "de functionele stad")
Nieuwland Erfgoedcentrum
Inundatie archieven
Archief Rijkswaterstaat
Databank en Collectie Tuin
NIOD
WUR Universiteit Wageningen

Websites :

Wieringermeer.net - <https://www.wieringermeer.net/boerderijen.html>
Verf-plaza.nl
AgriWiki.nl - <https://www.agriwiki.nl/index.php?title=Wieringermeerboerderij>
Cyclomedia Streetsmart, BAG Viewer en Google Maps
TU Delft - <https://www.tudelft.nl/community/alumni/inspiring-alumni/historische-alumni/marinus-jan-granpre-moliere>
Historisch Genootschap Wieringermeer - <https://wieringermeer.nl/>
NPO Radio 1 podcasts - <https://www.nporadio1.nl/podcasts/het-spoor-te-rug/118221/strijd-om-de-droompolder>

Colofon

Dit onderzoeksrapport behoort bij inventarisatie Wieringermeerboerderijen.

Projectteam

- Anna Groentjes: agrarisch erfgoed specialist en beleidsmedewerker MOOI Noord-Holland
- Maartje Rasker: projectmedewerker Wieringermeerboerderijen en stagiair Vrije Universiteit Amsterdam

Vrije Universiteit Amsterdam

Voor het veldwerk is samengewerkt met de Vrije Universiteit Amsterdam, afdeling architectuurgeschiedenis/erfgoedstudies. Begeleiding: Freek Schmidt.

Klankbordgroep

- Milou van der Gragt, stedenbouwkundige gemeente Hollands Kroon
- Stefan Louwerse, beleidsadviseur natuur en landschap gemeente Hollands Kroon
- Madeleine Vliegthart, beleidsmedewerker Erfgoed gemeente Hollands Kroon
- Astrid Zwaag, strategisch adviseur Beleven gemeente Hollands Kroon
- Dorine van Hoogstraten, directeur MOOI Noord-Holland
- Fred de Vries, Historisch Genootschap Wieringermeer
- Freek Schmidt, Vrije Universiteit Amsterdam architectuurgeschiedenis/erfgoedstudies
- Hester Wessels, architect en oprichter Karakter Erfgoed
- Wim Mostert, LTO Noord

Fotografie en ontwerp

- Anna Groentjes

MOOI Noord-Holland, Alkmaar november 2025. In opdracht van gemeente Hollands Kroon.

MOOI NOORD-HOLLAND

Emmastraat 111
1814 DP Alkmaar

T 072 520 44 59
info@mooinoord-holland.nl
www.mooinoord-holland.nl